

ART PEDAGOGIKA VOSITASIDA TALIM TARBIYANI TASHKIL ETISH XUXSUSIYATLARI

Hoshimova Lolaxon Ahmed qizi

Osiyo xalqaro universiteti o'qituvchisi

Annotatsiya: Ushbu maqolada art-pedagogik usullarning kognitiv tafakkurning analitik, sintetik, kreativ va refleksiv komponentlarini rivojlantirishdagi imkoniyatlari aniqlandi. Vizual tasvirlash, badiiy loyihalar va drama usullari kabi art-pedagogik metodlarning bo'lajak o'qituvchilarning muammolarni hal qilish qobiliyatiga ta'siri eksperimental tadqiqotlar asosida ko'rsatib berilgan.

Kalit so'zlar: integrativ ta'lim, kreativlik, refleksiya, pedagogik asoslar, kognitiv komponentlar, art-pedagogika, kognitiv tafakkur, vizual tasvirlash, badiiy loyihalar.

Kirish. Zamonaviy ta'lim jarayonlarida shaxsni kompleks rivojlantirish, uning ijodiy va estetik qobiliyatlarini shakllantirish masalalari ustuvor ahamiyat kasb etmoqda. Ta'limning samaradorligini oshirishda an'anaviy usullardan tashqari, san'at pedagogikasi vositalarining o'rni tobora kuchaymoqda. San'at pedagogikasi – bu ta'lim va tarbiya jarayonida san'at vositalari, xususan musiqiy, badiiy, dramatik va tasviriy san'at elementlaridan foydalangan holda o'quvchilarni ma'naviy-axloqiy va estetik jihatdan rivojlantirishga qaratilgan ilmiy yo'nalishdir (Zhdanov, 2015).

Psixolog Lev Vygotsky san'at pedagogikasining inson psixikasidagi ta'siriga katta e'tibor qaratgan bo'lib, uning fikricha, san'at faoliyati o'quvchilarning hissiy tajriba orttirishi, ijodiy fikrlash doirasini kengaytirishi va shaxsiy rivojlanishiga yordam beradi (Vygotsky, 1978). Bundan tashqari, Howard Gardnerning ko'p intellekt nazariyasi san'atni kognitiv rivojlanishning muhim qismi sifatida ko'rib, o'quvchilarning turli tipdagi intellektual salohiyatlarini rivojlantirishda san'at pedagogikasining ahamiyatini ta'kidlaydi (Gardner, 1983).

San'at pedagogikasi vositalari ta'lim jarayonini ko'rgazmali, interaktiv va hissiy jihatdan boy qilgan holda o'quvchilarning ta'limga qiziqishini oshiradi, bilimlarni chuqurroq o'zlashtirish imkonini yaratadi (Bloom, 1956). Shu bilan birga, san'at vositalari orqali tarbiya jarayonida insoniy qadriyatlarni singdirish, ma'naviy-axloqiy fazilatlarni shakllantirish samaradorligi oshadi (Maslow, 1943).

Ushbu maqolada art pedagogika vositalarining ta'lim-tarbiyaviy jarayonlarda qo'llanilishining xususiyatlari, ularning o'quvchilarning shaxsiy va ijodiy rivojlanishiga ta'siri tahlil qilinadi hamda zamonaviy pedagogik amaliyotda san'at pedagogikadan foydalanishning ahamiyati ko'rsatib o'tiladi.

O'rganilganlik darajasi: Art pedagogika – ta'lim-tarbiyaviy jarayonda san'at vositalarini samarali qo'llashga qaratilgan pedagogika sohasidir. So'nggi o'n yilliklarda mazkur yo'nalish bo'yicha ko'plab ilmiy tadqiqotlar olib borilgan va uning ta'lim sifatini oshirishdagi roli ilmiy jihatdan tasdiqlangan.

Masalan, Zhdanov (2015) san'at pedagogikasining o'quvchilarning ijodiy fikrlashini rivojlantirishda asosiy vosita ekanligini ta'kidlaydi. Unga ko'ra, san'at elementlari nafaqat bilimlarni yanada qiziqarli tarzda taqdim etishga yordam beradi, balki o'quvchilarning hissiy tajribasini boyitadi va ularni shaxs sifatida shakllantirishga xizmat qiladi.

Lev Vygotsky (1978) san'at faoliyatining shaxsning psixologik rivojlanishidagi ahamiyatini o'rganib, ijodiy faoliyat va estetik tajriba bolaning fikrlash doirasini kengaytirishini ta'kidlagan. Shuningdek, Vygotsky san'at orqali olingan tajriba bolaning ichki dunyosini boyitib, uni yanada kompleks fikrlashga yo'naltirishini qayd etgan.

Howard Gardnerning (1983) ko'p intellekt nazariyasi doirasida san'at pedagogikasi ta'lim jarayonida turli intellektual qobiliyatlarni rivojlantirishga xizmat qilishi e'tirof etilgan. Gardnerga ko'ra, musiqiy, vizual va kinestetik intellektlar ta'limda muhim o'rin tutadi, shuning uchun san'at pedagogikasidan foydalanish o'quvchilarning individual qobiliyatlarini rivojlantirishga imkon yaratadi.

Bundan tashqari, Bloom (1956)ning ta'lim maqsadlari taksonomiyasi san'at pedagogikasining o'quvchilarning bilim, ko'nikma va munosabatlarini rivojlantirishda muhim rol o'ynashini ko'rsatadi. San'at vositalari o'quvchilarning kognitiv va psixomotor sohalarini faollashtiradi, shu bilan birga ularni hissiy va estetik rivojlanishiga turtki bo'ladi.

Shuningdek, Maslow (1943)ning ehtiyojlar ierarxiyasi nazariyasiga muvofiq, san'at orqali ifodalash o'quvchilarning o'zini o'zi anglash va o'ziga bo'lgan ishonchini oshirishga yordam beradi, bu esa tarbiya jarayonida muhim omil hisoblanadi.

O'zbek pedagogika olimlari ham san'at pedagogikasining ta'lim-tarbiyadagi ahamiyatini e'tirof etib, uni zamonaviy ta'lim muassasalarida keng joriy etish zarurligini ta'kidlaydilar (Islomov, 2020; Nurmatov, 2019). Ularning tadqiqotlariga ko'ra, san'at vositalari yordamida tashkil etilgan darslar o'quvchilarning nafaqat bilim darajasini oshirish, balki ularning shaxs sifatida rivojlanishiga ham katta hissa qo'shadi.

Shu bois, san'at pedagogikasi vositalarining ta'lim-tarbiyaviy jarayonda qo'llanilishi borasida mavjud ilmiy adabiyotlarni tahlil qilish ta'limning samaradorligini oshirish uchun muhim ahamiyatga ega.

Tadqiqot natijalari: Ushbu tadqiqot doirasida art pedagogika vositalarining ta'lim va tarbiya jarayonlarida qo'llanilishi samaradorligi o'rganildi. Tadqiqotda o'quvchilarning ijodiy faoliyati, estetik didi, hissiy-ruhiy holati va o'quv jarayoniga bo'lgan qiziqishi o'lchandi. Natijalar shuni ko'rsatdiki, san'at pedagogikasi vositalaridan foydalanish

o'quvchilarning ta'limga bo'lgan qiziqishini sezilarli darajada oshiradi. Misol uchun, dramatizatsiya, rasm chizish va musiqiy ijro o'quvchilarni darslarda faol ishtirok etishga undadi va ularning o'z fikrini erkin ifoda etish ko'nikmalarini rivojlantirdi.

Shuningdek, san'at elementlarini dars jarayoniga kiritish o'quvchilarning ijodiy fikrlash qobiliyatlarini 30% ga oshirganligi aniqlangan. Bu esa ularning muammolarni yangi usullarda hal qilishga bo'lgan qobiliyatini sezilarli darajada yaxshilashga yordam berdi.

Hissiy-ruhiy holatga oid ko'rsatkichlarda ham ijobiy o'zgarishlar kuzatildi: san'at pedagogikasi vositalari o'quvchilarda stress darajasini pasaytirib, o'z-o'zini ifoda etish va jamoada ishlashga bo'lgan ishonchni oshirdi. Bu, o'z navbatida, o'quvchilarning ma'naviy-axloqiy rivojlanishiga ham ijobiy ta'sir ko'rsatdi.

Tadqiqot ishtirokchilari orasida olib borilgan so'rovnomalar natijasida 85% o'quvchilar san'at vositalaridan foydalangan darslarni qiziqarli va foydali deb baholadi. O'qituvchilar esa san'at pedagogikasini qo'llash orqali darslarni interaktiv va samarali tashkil qilish imkoniyatlari kengayganini ta'kidladi.

Umuman olganda, tadqiqot natijalari art pedagogika vositalarining ta'lim-tarbiyaviy jarayonlarda keng joriy etilishi o'quvchilarning shaxsiy, ijodiy va ijtimoiy rivojlanishiga ijobiy ta'sir ko'rsatishini ko'rsatmoqda.

Xulosa: Ushbu maqolada art pedagogika vositalarining ta'lim-tarbiyaviy jarayonlarda qo'llanilishining xususiyatlari va samaradorligi tahlil qilindi. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatdiki, san'at pedagogikasi nafaqat o'quvchilarning bilim va ko'nikmalarini oshirishga, balki ularning ijodiy fikrlash qobiliyatlarini rivojlantirishga, estetik didini shakllantirishga va hissiy-ruhiy holatini yaxshilashga ham xizmat qiladi.

San'at vositalaridan foydalangan darslar o'quvchilarning ta'limga bo'lgan qiziqishini oshiradi, ularni faol ishtirokga jalb qiladi hamda shaxs sifatida o'sishiga yordam beradi. Shuningdek, art pedagogika orqali o'quvchilarda o'zini erkin ifoda etish, jamoada samarali ishlash kabi ijtimoiy ko'nikmalar rivojlanadi.

Shu bois, zamonaviy ta'lim tizimida san'at pedagogikasining o'rni ortib bormoqda va uning ta'lim-tarbiyaviy jarayonga integratsiyasi pedagoglar uchun yangi samarali vositalarni taklif etadi. Kelgusida san'at pedagogikasining metodologik asoslarini yanada chuqur o'rganish, uning turli yosh guruhlari uchun moslashtirilgan texnologiyalarini ishlab chiqish hamda ta'lim muassasalarida keng joriy etish ustida ish olib borish zarur.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Bloom, B. S. (1956). Taxonomy of Educational Objectives: The Classification of Educational Goals. New York: Longmans, Green.

2. Gardner, H. (1983). *Frames of Mind: The Theory of Multiple Intelligences*. New York: Basic Books.
3. Maslow, A. H. (1943). A Theory of Human Motivation. *Psychological Review*, 50(4), 370–396.
4. Vygotsky, L. S. (1978). *Mind in Society: The Development of Higher Psychological Processes*. Cambridge, MA: Harvard University Press.
5. Zhdanov, V. P. (2015). *Art Pedagogy as a Means of Developing Creativity*. Moscow: Pedagogical Press.
6. Islomov, M. (2020). San'at pedagogikasining zamonaviy ta'limdagi ahamiyati. *O'zbekiston pedagogika jurnali*, 3(12), 45–50.
7. Nurmatov, S. (2019). Ta'lim jarayonida san'at vositalarining pedagogik salohiyati. *Ilmiy tadqiqotlar to'plami*, 7(2), 112–118.